

Köpeczi Bócz Edit

Emlékezés Mindszenty József hercegprímásra, letartóztatásának 60. évfordulóján

A visszaemlékezésünket az öröm és a fájdalom tölti el. Öröm, mert emlékezésünk révén ismét átjárhatja lelkünket a csodálat. Fájdalom, mert bíborosunknak nagyon sok bántalmazásban, megaláztatásban és szenvedésben volt része. Mindszenty József példaképe a városnak, Zalaegerszegnek, ahol huszonöt éven keresztül szolgált és dolgozott. De példaképe az országnak és a világnak is, mert nem volt hajlandó megaláztatásai ellenére sem megtagadni hazáját, hitét, egyházát és Krisztust. A kínzások alatt erős tudott maradni, őt nem tudták megtörni, megszarolni, nem lett besúgó, sem áruló. Soha nem a hatalmi rendszereket, hanem a magyar népet szolgálta, még rabságában is.

Jézus követésén buzgólkodva a szeretetre tanított, elutasítva a kegyetlen diktatúrákat. Sajnos, akik az erőszak oldalán álltak és állnak, soha nem értették meg gondolatvilágát és szolgálatát. De azok sem, akik a kényszer hatására aláírták ügynöki beszervezésüket, feladva elveiket. A bíboros sokszor még saját egyházán belül sem talált támogatásra, pedig mindig világosan és érthetően beszélt. Felhívta a figyelmet a kommunista diktatúra törvénytelen intézkedéseire, amelyek nem csak a keresztény egyházakat, hanem az egész társadalmat sújtották. Hangosan felemelte a szavát és követelte az internálótáborok feloszlását, tiltakozott a svábok elűzése miatt. Elítélte a szovjet katonák tetteit, akik meggyalázták asszonyainkat, lányainkat. Dinamikus egyénisége belpolitikai viharokat kavart, mert a magyar ügyek felkarolásában bámulatos teljesítményt ért el. 1946 szilveszter estéjén rádióbeszédet tartott, amelyben vázolta a magyar nyomorúságot. Ezt követően hevesen támadták minden oldalról. A moszkvai adón a magyar reakció vezérének bélyegezték.

Minden erejével védte egyházát, nem volt hajlandó semmiféle egyezséget kötni a kommunista hatalommal, amely az ateizmus terjesztését, és a keresztény egyházak megszüntetését tűzte ki céljául. A református egyház a kényszer hatására 1948. október elején, az evangélikusok december közepén aláírták az állam és egyház közötti „megállapodást”. A katolikus egyházat nem sikerült rákényszeríteni, mert Mindszenty tudta, hogy a függetlenséget nem szabad feladni. Arra kérte püspöktársait, hogy bebörtönzése után se írjanak alá semmiféle megegyezést.¹ Szembeszállt Ortutay Gyula kultuszminiszterrel, tiltakozott az egyházi iskolák államosítása ellen, amelyet fasiszta ellenállásnak bélyegezték. A kommunista rezsim kiszolgálói a hercegprímás ellen országos tömegmegmozdulásokat szerveztek, azt a látszatot keltve, hogy még a hívek is ellene fordultak. A külügyminisztériumból Rajk László, december 14-én, a Rómába küldött magyar követnek az alábbi utasítást küldte:

„Szíveskedjék közölni a Vatikánnal, hogy a BM által olyan adatok birtokába jutottunk, mely szerint nem lehetünk elnézőek Mindszentyvel.

1919-ben büntetve volt, demokrácia-ellenes működéséért, a felszabadulásig szakadatlanul szélsőjobboldali reakciós és fasiszta magatartást tanúsított. Felszabadulás után nem vonták felelősségre abban a reményben, hogy a megváltozott viszonyok hatása alatt megkísérli jóvátenni bűneit. Tudvalevőleg ez nem történt meg. Mindszenty magas egyházi méltóságát arra használta fel, hogy minden rendelkezésre álló erővel a Magyar Köztársaság ellen küzdjön. Perrendszerű bizonyítékok egész sora igazolja, hogy Mindszenty kémkedett, idegen hatalomnak a javára. Kémkedésre egyházi személyeket is felhasznált.”²

A hívő közösségek elleni agresszió napirenden volt. A budapesti Sziklatemplomnál a Fatimai körmenetet rendőrségi erők zavarták meg. Az országban több helyen szétkergették a zarándokokat, és sokakat letartóztattak.

Mi jellemezte a kommunista rendszert? A hazugság és az erőszak, amelyet Mindszenty József kirakatpere is bizonyít. Hatvan évvel ezelőtt 1948. december 26-án 20 óra 30 perckor elhurcolták Esztergomból az ÁVO emberei, annak ellenére, hogy öt órás házkutatás során semmit nem találtak a lakásán, ami a bűnösségét bizonyíthatta volna. Őrizetbe vételekor még édesanyjától sem engedték elbúcsúzni, de kiszakította magát a pribékek markából, és sikerült fiúi vigasztalásával enyhítenie a kétségbeesett asszony fájdalmát.

Letartóztatásáról valamennyi olasz újság beszámolt, amit a szabadság elleni merényletnek neveztek, és Hitler módszereihez hasonlítottak. A *Momento* vezércikke szerint Moszkva megparancsolta az ellenőrzése alatt álló országoknak, hogy a legvégsőig folytassák a katolicizmus elleni offenzívát, mivel a kommunisták végcélja a vallás eltörlése.

Az ÁVH börtönébe szállították, ahol a legkegyetlenebb kínzást és megaláztatást kellett átélnie. Visszaemlékezéseiben a következőket olvashatjuk: *„Az aláírásra elem adott szövegben mindazt, amit mondtam, meghamisították.*

¹ A katolikus egyház jóval később (két év múlva) írta alá az egyezményt.

² MOL, XIX-A-21-c

Természetesen megtagadtam az aláírást.” Kioktatták, hogy a vallás során azt kell aláírnia, amit a szájába adnak, majd ellenkezésekor levetköztették, hogy az ütések közvetlenül a testét ériék. Először egy volt partizánt küldtek a cellájába. „Beszél ugyan magyarul, de az arca nem magyar. Gyűlöletét már régóta gyűjthette ellenem. Nézni sem jó romlott, gyűlölködő arcát. El is fordulok. A mozdulatából azt sejtem, hogy kissé eltávolodik tőlem. Egyszerre nekem fut, és csizmával, egész erejével belerúg födetlen gerincembe. Ő is, én is a szemközti falnak esünk. Többet akkor, úgy látszott, nem is tudott rúgni: valami luciferi örömmel arcán, pihegve mondja: – ‘Életem legboldogabb pillanata volt ez.’ Hogy a valóságot mondta, azt le tudtam olvasni kéjesen eltorzult arcáról.”³

Akaratbénító-szerekkel is próbálkoztak egyénisége elgyengítésére, mert a hamis adatoktól hemzsegő, rá nézve terhelő vallomást így akarták elfogadtatni vele, ami nem sikerült. December 29-én mégis azt a hazugságot hozták nyilvánosságra, hogy Mindszenty megtört, elismerte bűnösségét!

A kommunisták hatalomra jutása után elkezdődtek a koncepciók perek, az előre eltervezett eljárások, amik a megfélemlítést célozták. „A látványperек betanított szöveggel, főpróbával, óriási nyilvánossággal zajlottak a kül- és belföldi közvélemény manipulálására is alkalmas módon.”⁴

A kirakatper 1949. február 3-án kezdődött. Kémkedés, valutaüzérkedés, hűtlenség, a köztársaság megdöntésére irányuló összeesküvés bűncselekményének vádjával állították bíróság elé. Lejárásának a törvényes látszatát keltve akarták elérni, hogy a hívó emberek elforduljanak egyházuktól. A bíborost ártatlanul életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélték, megjárta a Markó utcai fegyházat, Gyűjtőházat, váci börtönt. Világszerte felháborodást keltett letartóztatása. Az ENSZ közgyűlése 1949. áprilisában nemzetközi sérelemnek nyilvánította az ellene lefolytatott eljárást. Tiltakozó táviratok özönét küldték a magyar nagykövetségekre, a külföldi újságok pedig folyamatosan híriül adták a kommunisták brutalitását, törvénytelenységét, vérengzését.

Az Universidad Católica del Peru (a perui katolikus egyetem) a következő nyílt táviratot tette közzé: „Senki sem lepődhet meg, hogy a bíboros aggódott hazája jövő sorsáért. 1945 óta a kormányok és politikusok sorozatos bukása nyilvánvalóan kimutatja, hogy ő maradt az ország egyetlen, igazi, független erkölcsi autoritása, aki a magyar nép jobb jövőjének lehetőségét kereste. A bíboros kiküldöttei külföldön arra kényszerültek, hogy a normális posta elkerülésével tartsanak kontaktust. Ez a körülmény jele annak, hogy Magyarországon nincs gondolatszabadság sem. Egy bizalmas levelezésből már összeesküvést állapítanak meg. Úgy látszik, minden, ami elkerüli ellenőrzésüket, összeesküvés gyanúja alá esik. A valódi összeesküvésre vonatkozóan nincsenek bizonyítékok.”⁵

1955-ben Püspökszentlászlóra internálták, majd átszállították Felsőpeténybe, ahol egy egész sereg ÁVH-s őr óvta a külvilágtól.

Az 1956-os forradalom elhozta a szabadságot a bíboros számára is. A kommunizmus csábító külsőségekre öltöztetett tana lényegében megdőlt. Nagy Imre miniszterelnök érvénytelennek nyilvánította az ellene indított „jogfosztó intézkedéseket”, amelyek minden törvényes alapot nélkülöztek. Rehabilitálta, mint állampolgárt, és mint egyházi méltóságot. A házi őrizetből kiszabadítva azonnal munkához látott. A legfontosabbnak tartotta az egyház megtisztítását a békepapoktól, akik folyamatos átnevelést kaptak a marxizmus elfogadására és a hívek körében történő elfogadtatására. Az állam és az egyházak közötti megalázó megállapodások következményeként, a kommunista rezsim irányította az egyházak belső hitéletét. Kiépítették a teljes megfigyelési hálózatot, eltávolították azokat az egyházi vezetőket, akiket a hatalom nem tudott befolyása alá vonni. Az ateizmus terjesztése érdekében és a hitélet megszüntetése végett, 1951-ben létrehozták az Állami Egyházügyi Hivatalt⁶, amely az ÁVH egyik szekciója volt. Az itt működtetett titkosszolgálat, a „Világosság rezidentúra” feladatait a legapróbb részletekig kidolgozták. Gondoskodtak az általuk delegált hírszerző tisztek beépítéséről az egyházak papjai közé, elvégeztetve velük a teológiát. „A rezidentúra alapvető feladata a fedőszervbe való beilleszkedés és a fedőmunka ismereteinek elsajátítása.”⁷

Mindszenty József rögtön átlátta, hogy a hivatalban lévő dokumentumok, bizonyító erejüknél fogva, felhasználhatók lesznek a hivatalos bírói eljárások során. Engedélyt adott a kispapoknak, hogy az iratokat a primási palotába szállítsák.

Rádióbeszéde, amelyben köszönetét fejezte ki a magyar népnek, nagy visszhangot keltett: „Mi kis nemzet vagyunk, kis ország a földön. Ám valamiben mégis elsők vagyunk. Egy nemzet sincs, amely ezeréves történelme során nálunk többet szenvedett volna”⁸

A forradalom leverését követően az Amerikai Egyesült Államok nagykövetségén talált menedéket. November 6-án írásban utasította a budapesti segédpüspököt, hogy az általa megnevezett békepapokat eltiltja az összes papi funkcióktól. Ezek a személyek Budapest területét is kötelesek elhagyni. Intézkedéseinek végrehajtását követően nagy zűrzavar

3 Mindszenty J. Emlékirataim, p. 241

4 Kahler F.: Joghatal Magyarországon 1945-1989, p.142.

5 MOL, XIX-A-21-c

6 A hivatal megszüntetésére csak 1989-ben került sor.

7 ÁBTL

8 MOL XIX-A21-d

támadt. A forradalom után ismét működő ÁEH elnöke megtiltotta, hogy Mindszenty József bármiféle egyházi funkciót ellásson. A katolikus egyházi vezetők többé nem tartoztak engedelmességgel a bíborosnak.

„Politikaijellegű intézkedések, melyeknek következtében egyhaladó mozgalomnak, a Katolikus Papok Békemozgalmának a vezetőit sújtotta. Ezek a rendeletek ellentétben állnak az állam és a katolikus egyház közötti megállapodással és a Katolikus Püspöki Kar több nyilatkozatában kifejtett állásfoglalásával, valamint beleütköznek az állami törvényekbe. Éppen ezért a kormány álláspontja szerint Mindszenty bármiféle rendeletének végrehajtása az állami törvényekbe ütköző cselekedetnek minősül, továbbá Mindszenty József Magyarországon, éppen a fenti helyzetből kifolyólag, többé nem végezhet egyházi funkciót.”⁹

Senki sem gondolta, hogy az újabb fogság még további tizenöt év lesz a nagykövetségen.

A kommunista eszmék gyors térnyerése érdekében, már nem csak az országban, de az egész világra kiterjedően, a népek sajátosságaihoz alkalmazkodó propagandát gyártottak a „világforradalom” előkészítői. Mérhetetlen pénzforsorral, hatalmas apparátussal rendelkező nemzetközi szervezetet hoztak létre. A világ felé hamis képet mutató Magyarország az enyhülés politikáját hangsúlyozva, folyamatos tárgyalásokat folytatott a Vatikánnal. Saját, sikeresen beépített emberei folyamatosan rendszeres jelentéseket küldtek haza az összekötőkön keresztül. „Ahol nem lehet frontálisan támadni, meg kell próbálni belopózni” – volt a jelmondatuk, és hosszú távú, fellazító politikájukban bízva, 1971. szeptember 28-án, a tárgyalások eredményeként, Mindszenty József elhagyhatta a követséget, és Vatikánba utazhatott, ahol VI. Pál pápa fogadta. A pásztorlevél aláírását követően, 1971. október 23-án új lakhelyére, Bécsbe, a Pázmáneumba költözött.

A hazai kvízlingek úgy gondolták, hogy a bíboros személyét már világszerte sikerült a hazug propaganda-politikájukkal lejáratni. Biztosak voltak abban, hogy a Vatikán félreállítja, és a további nyilatkozatai majd elcsendesülnek. Mindez nem így történt! Mindszenty Józsefet nem lehetett elhallgattatni, ő szabadon járta a világot. Az osztrák ügynöki jelentésekben olvashatók, hogy miként igyekeztek környezetében nyugtalanságot szítani a pápa által kiadott pásztorlevél miatt. Sajnálattal állapították meg, hogy „a magyar állam nem szabott feltételeket a letelepedését illetően, pedig a Vatikán abba is belement volna”.

Kádár János csatlós kormánya nem tudott mit kezdeni személyével, pedig csapdák özönét állították neki, és ügynökök hadát küldték nyomába, hogy tekintélyét megtéppazzák. A rágalmozások és a hazugsághadjáratok ellenére mégis tömegeket tudott megmozgatni, mert bármerre ment a világban, megszenvedett hitelessége mindenütt elfogadásra talált. Kötelességének tartotta, hogy Krisztus dicsőségét hirdesse. Portugáliában háromszázezer zarándok hallgatta, Németországban nem fértek be a bazilikába, ahol misézett. A sajtó által figyelemmel kísért körútjain nagy szeretettel fogadták, és áldását kérték. Az egyik újság tudósítója a következőket írta:

„Beszédeiben nem keresi a tetszést, nem beszél magáról, a szenvedésekről, megaláztatásokról, nem lázad és nem vádol. A megérkezésekor felcsattanó tapsot és a szereplése utáni ünneplést tudomásul veszi, de mindjárt el is hártja magától Szent Pál szavaival: 'Minden csak kegyelem, s ebből a kegyelemből vagyok az, ami vagyok'.”

Az Állami Egyházügyi Hivatal nemzetközi találkozóinak alkalmával, folyamatosan napirenden volt a bíboros lejárati kampánya. 1972-ben Magyarországról a kommunista állammal együttműködő püspököt küldtek Rómába, azzal a feladattal, hogy az Európai Püspökök Konferenciáján intenzíven szerepeljen, hogy felhívja magára a figyelmet. A Vatikánban vegye fel a kapcsolatot a beépített ügynökökkel, hogy végre megoldódjon Mindszenty József lemondása, félreállítása.

A pápával történő beszélgetésen szóljon arról, hogy milyen súlyos problémát jelent a „Mindszenty-ügy” rendezetlensége, segítsen megértetni, hogy a bíboros lemondása nem okozna problémát a magyar papság és a hívek körében. Ezt követően a pápa 34 percig tartó beszélgetést folytatott a püspökkel, aki arról tájékoztatta, hogy a magyar püspökök és a papság azért aggódnak, mert az állam és az egyház normalizálódó kapcsolatainak terén nehézségek merültek fel, gyorsabb előrehaladást szeretnének. Ezt követően a pápa feltette a kérdést, hogy mit tegyenek Mindszentyvel? A válasz a következőképpen hangzott: *„Nehéz lenne némaságra kárhóztatni, de lemondatásához minden alap meg van. Olyan dolgokat próbál feleleveníteni, amelyek fölött már rég eljárt az idő.”¹⁰* A „megbízott” egyházfő ezen túl felhívta a pápa figyelmét a Mindszenty kapcsán jelentkező veszélyekre és közölte: tudomása szerint az emlékiratainak kiadására készül, ami további zavarokat okozhat a magyar egyházi és állami körökben. A nyomás hatására 1973. decemberében a pápa az esztergomi érseki széklet megüresedettnek nyilvánította.

Ezt követően további engedményeket várt a magyar katolikus egyház az ÁEH-tól, de Miklós Imre, a hivatal vezetője határozottan kijelentette, hogy a *„Mindszenty-kérdést nem lehet összefüggésbe hozni az engedményekkel és a tárgyalásokkal, és nem engedünk a nyomásnak, jöjjön az bárhol és bárkitől. Mi az objektív és reális helyzet alapján tárgyalunk.”¹¹*

9 Köpeczi B. E. ÁEH tevékenysége, Akadémiai K. p. 70

10 MOL XIX-A21-e-39-10/jj/1972

11 MOL XIXA21-e-39-1-1974

Mindszenty József missziós körútjait még 82 évesen is fáradhatatlanul folytatta. Halála előtt, 1975 áprilisában, Kolumbiában és Venezuelában járt, ahol fiatalos lendülettel már a következő útját tervezte, Franciaországba és Skandináviába készült. Pappá szentelésének 60. évfordulóját sajnos már nem érthette meg, mert 1975. május 6-án végleg eltávozott közülünk. Ő, aki még „Holtában is szól hozzánk”, „Defunctus adhuc loquitur.” - König bécsi bíboros-érsek ezzel a mondattal fejezte be a búcsúztatását. Üzenete ma is visszhangzik, mert egyre nyilvánvalóbb az az óriási munka, amit hosszú éveken át végzett, fáradhatatlanul.

A keresztény egyházak életébe, az utóbbi időben újra – az elődök dicstelen hagyományát folytatva – beleszól a kétes legitimitású hatalom. A befolyásuk meggyengítése érdekében jelenleg sem riadnak vissza attól, hogy a papok neveit közétégyék a különböző ügynöklistákon. Egyesek szerint közszereplőknek számítanak, akikről mindenki megtudhatja az „igazságot”. Ugyanakkor mélyen hallgatnak azon személyekről, akik felelősei voltak a papgyilkosságoknak, pedig a jelenleg hatályos törvények szerint az emberölés minősített esete ma is büntethető. Tehát a másik oldalon nincs személyi felelősség! Még most is közöttünk élnek azok, akik kegyetlenségektől sem riadva vissza, az egyházat és papjait támadták, brutálisan megalázva, emberi méltóságuktól megfosztva, kínozva kiszolgáltatott áldozataikat. A felelősségre vonás elmaradt, mind a mai napig, s a felbujtók és végrehajtók megbecsüléstől övezve élnek világukat, meglapulva a (jól szervezett) ismeretlenség homályában.

Az egyházak ne politizáljanak! Ez hangzik sokfelől. Nem várhatja el egyetlen politikai berendezkedés sem, hogy a keresztény egyházak egyetértsenek a házasság nélküli együttélési formákkal, az élettársi közösségekkel, még akkor sem, ha ez jelenleg nem csak elfogadott, de preferált társadalmi norma, mert ellenkezik alapvető erkölcsi tanításával. Azt sem várhatja el a liberális politika, hogy a homoszexualitást az egyházak támogassák. A regnáló uralom beleszól a hit világába, ugyanakkor a fordított helyzet felháborítja. Ha katolikus és protestáns körökben nem értenek egyet az általuk társadalmi normaként beállított intézkedésekkel, és felhívják a templomba járók figyelmét a Biblia üzenetére, keresztény tanításokra, akkor azonnal tiltakoznak a kurzus „elkötelezett” médiumai. Aki Krisztus követésén buzgólkodik, ma sem fogadhatja el, ha más útra akarják terelni a hívőket.

Köztudott, hogy a rendszerváltoztatáskor tengernyi iratanyagot megsemmisítettek. A megmaradt, többtonnányi és kutatható dokumentumokban mindenhol találkozhatunk Mindszenty József nevével. Ebből is látszik, hogy olyan személyiség volt, aki elveit következetesen vállalva, minden időben biznyságot tett az igazság mellett, és megalkuvásra nem volt hajlandó soha, senki kedvéért.

A hercegprímás szentté avatását 1994-ben kezdeményezte a Mindszenty Alapítvány, de még a boldoggá avatása sem történt meg, mivel ma is azok szólnak bele a keresztény egyház dolgaiba, akik Jézus személyét nem ismerik el Krisztusnak. Pedig a jézusi fundamentum nélkül nincs „egyház.”

Mindszenty József tárgyalása, 1949. február